

Development and Validation of a Tolerance Scale in Spouses' Relations

Reza Khojasteh Mehr^{*1} Mozghan Datli Bagi,² Zabiholla Abbaspour³

¹ Professor, Department of Counseling ,Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

²Guidance and Counseling - Graduated from Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

³ Assistant Professor, Department of Counseling, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 28/07/2019

Revised: 03/08/2020

Accepted: 09/02/2021

Available online: 07/02/2022

Article Type

Research Article

Keywords

tolerance scale, Islamic approach, marriage, marital quality

Corresponding Author*

Reza Khojasteh Mehr, PhD. Department of Counselling,
Faculty of Psychology and Education, Shahid Chamran
University of Ahvaz, Ahvaz, Iran, Ahvaz Postal
Code. 6135813453

ORCID: 0000-0002-6721-3823

E-mail: khojasteh_r@scu.ac

dor: <http://dorl.net/dor/20.1001.1.20081243.1399.15.1.7.8>

ABSTRACT

The current research aims to develop and validate a scale to measure tolerance in spouses' relations based on the Islamic approach. The items of the scale were prepared using religious texts (Quranic verses, Sayings, and Religious Interpreters' Comments) and the validity of the scale was verified by a number of religious experts and family psychologists. Development and evaluation of psychometric properties of the scale was performed in five studies. In the first study, the reliability of the initial scale was calculated using Cronbach's alpha as .93 in a sample of 80 married men and women. In the second study, using a sample of 540 married men and women, 4 factors (acceptance and empathy toward spouse, emotional control and patience, facilitating the process of spouse's growth and actuation toward spouse, and beneficence and forgiveness toward spouse) were identified using exploratory factor analysis (EFA). Also in the second study, the reliability coefficients of each factor was calculated using Cronbach's alpha coefficient and all of indices were indicative of suitable internal consistency of the scale. In the third study, using a sample of 100 married women, the convergent validity of the scale was confirmed, and in the fourth study, using a 30-member sample, the reliability of the scale was confirmed using test re-test method. In the fifth study, using a sample of 369 married men and women, the four-factor scale of the scale was confirmed using confirmatory factor analysis (CFA). According to the results, the Tolerance in Spouses' Relations Scale (TSRS) can be used as a valid tool for measuring tolerance in spouses' relations.

Citation: Khojasteh Mehr, R., Datli Bagi, M., and Abbaspour, Z., (1399/2020). Development and Validation of a Tolerance Scale in Spouses' Relations, Contemporary Psychology, 15(1), 13-27,

Dor: <http://dorl.net/dor/20.1001.1.20081243.1399.15.1.7.8>

ساخت و اعتباریابی مقیاس مدارا در روابط همسران

رضا خجسته‌مهر^۱، مژگان داتلی بگی^۲، ذبیح اله عباس‌پور^۳

^۱استاد دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

^۲راهنمایی و مشاوره - دانش آموخته دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

^۳استادیار گروه مشاوره، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۰۶

اصلاح نهایی: ۱۳۹۹/۰۵/۱۳

پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۱

انتشار آنلاین: ۱۴۰۰/۱۱/۱۸

نوع مقاله

مقاله پژوهشی

کلیدواژه‌ها

مقیاس مدارا، رویکرد اسلامی، ازدواج، کیفیت زناشویی

نویسنده مسئول*

رضا خجسته مهر دکتری روانشناسی استاد گروه مشاوره دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی،

دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران کد پستی ۶۱۳۵۸۱۳۴۵۳

پست الکترونیکی: khojasteh_r@scu.ac.ir

چکیده

هدف این پژوهش، ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش مدارا در روابط همسران بود. ماده‌های این مقیاس با بهره‌گیری از متون دینی (آیات قرآن، احادیث، و دیدگاه مفسرین) تهیه شد و همچنین، تعدادی از متخصصان دینی و روانشناسان خانواده، روایی محتوایی آن را تصدیق کردند. ساخت و ارزیابی ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس در ۵ مطالعه مستقل انجام شد. در مطالعه اول، پایایی مقدماتی مقیاس به روش آلفای کرونباخ و با نمونه‌ای ۸۰ نفری از زنان و مردان متأهل برابر ۰/۹۳ به دست آمد. در مطالعه دوم، نمونه‌ای ۵۶۰ نفری از مردان و زنان متأهل و با بهره‌گیری از تحلیل عامل اکتشافی (EFA)، ساختار ۴ عاملی و ۲۰ ماده‌ای این مقیاس کشف شد. ۴ عامل آن عبارت‌اند از: ۱. همدلی و پذیرش همسر؛ ۲. کنترل هیجانی و صبر و تحمل؛ ۳. تسهیل فرایند رشد و شکوفایی همسر؛ ۴. احسان و گذشت نسبت به همسر. همچنین، در مطالعه دوم پایایی هر یک از عوامل مدارا به روش آلفای کرونباخ محاسبه شد و همگی نشانگر همسانی درونی مناسب مقیاس بود. در مطالعه سوم، روایی همگرا با نمونه‌ای ۱۰۰ نفری از مردان و زنان متأهل و در مطالعه چهارم، پایایی مقیاس به روش بازآزمایی با نمونه‌ای ۳۰ نفری تأیید شد. در مطالعه پنجم با نمونه‌ای ۳۶۹ نفری از مردان و زنان متأهل و با بهره‌گیری از تحلیل عامل تأییدی (CFA) ساختار ۴ عاملی مقیاس تأیید شد. براساس نتایج این پژوهش می‌توان مقیاس مدارا در روابط همسران (TSRS) را به عنوان ابزاری معتبر برای سنجش مدارا در روابط زن و شوهر به کار گرفت.

مقدمه

ازدواج رسم معمولی است که در فرهنگ‌ها، گروه‌های قومی و کشورهای گوناگون اهمیت فراوانی دارد، اما کسب و حفظ رضایت در زندگی زناشویی^۱ دشوار است (رنگلاو^۲، ۲۰۱۲؛ به نقل از سودانی، مؤمنی جاوید، مهرابی‌زاده هنرمند و خجسته‌مهر، ۲۰۱۶/۱۳۹۵). ممکن است خوشبخت‌ترین و سالم‌ترین زوج‌ها نیز با عدم توافق و تفاوت مواجه شوند که طبیعی و اجتناب‌ناپذیر است (کوردووا،

جاکوبسون و کریستنسن^۳، ۱۹۹۸؛ به نقل از خجسته‌مهر، داتلی بگی و عباس‌پور، ۲۰۱۸/۱۳۹۷). عدم توافق‌های عمده از روزهای آغاز ازدواج ممکن است رضایت و ثبات زندگی زناشویی را با تهدیدهایی جدی مواجه کند (تلمن و هاسین، ۲۰۰۴). در چنین موقعیتی، ممکن است فرد احساساتش را دقیق به همسرش بگوید و در عین حال به او بگوید احساس او در آن لحظه، نوعی احساس عصبانیت زود گذر است. ممکن است پس از ناامیدی، احساس خشم و عصبانیت داشته باشد که در

³. Cordova, Jacobson, & Christensen

¹. Marital life

². Rangelov

در هنگام بروز تعارضات با یکدیگر، برای حل مؤثر آن مشارکت می‌کنند (پزلز و پرلز^{۱۶}، ۱۹۹۱؛ به نقل از نعیمی و شریعتی، ۲۰۱۴/۱۳۹۳) و با مدارا تفاوت‌های یکدیگر را تکمیل می‌کنند (تنری^{۱۷}، ۲۰۱۴). بر اساس نتایج پژوهش‌ها بازبودن^{۱۸}، توافق‌پذیری^{۱۹} و همدلی^{۲۰} به عنوان پیش‌بین‌های شخصیتی مدارا (بترز و ویتنبرگ، ۲۰۱۳) و ابعاد شخصیتی چند فرهنگی^{۲۱} به ویژه همدلی، انعطاف‌پذیری^{۲۲}، گشودگی ذهن^{۲۳} (کورول، ۲۰۱۷) با مدارا رابطه دارند. براساس زوج‌درمانی رفتاری یکپارچه‌نگر (IBCT)^{۲۴}، مشکلات به علت تفاوت‌ها ایجاد نمی‌شود بلکه به علت شیوه‌ای که زوجها به این تفاوت‌های اجتناب‌ناپذیر پاسخ می‌دهند، ایجاد می‌شود. بر این اساس، پذیرش از طریق مدارا^{۲۵}، یک گام اساسی در افزایش روابط بین فردی^{۲۶} زوجین است. مدارا در زوج‌درمانی رفتاری یکپارچه‌نگر برای کمک به زوجینی به کار گرفته می‌شود که درگیر تعارض‌هایی هستند که بر سوء تفاهم‌های ناشی از تفاوت‌هایشان متمرکز می‌باشند (کوردووا و همکاران، ۱۹۹۸؛ به نقل از خجسته‌مهر و همکاران، ۲۰۱۸/۱۳۹۷). پذیرش از طریق مدارا به معنای پذیرش همسر با مدارا و رها کردن نیاز به تغییر وی، در نظر گرفتن رفتار در بافت بزرگتر و درک ارزش و اهمیت آن برای رابطه و استفاده از این درک برای ایجاد صمیمیت است (کریستینسن، ۲۰۱۳؛ به نقل از انیل، ۲۰۱۶). به اعتقاد ویتنبرگ (۲۰۰۷؛ به نقل از ویتنبرگ، ۲۰۱۹) همدلی در تعریف مدارا ضروری است و آن عبارتست از توانایی راه رفتن با کفش دیگری (توانایی خود را به جای دیگری گذاشتن) و نیز توانایی فهمیدن درک و تجربه دیگری از دنیا هم به لحاظ عاطفی و هم به لحاظ شناختی.

فهم شیوه‌های برخورد با تفاوت‌ها و اختلافات بین همسران در فرهنگ‌های متفاوت اهمیت فراوانی دارد (تریانداس^{۲۷}، ۱۹۸۹؛ به نقل از خجسته‌مهر و همکاران، ۲۰۱۸/۱۳۹۷). در فرهنگ جمع‌گرای تایوان، «۱۰. مدارا- فداکاری^{۲۸}، ۲. همدلی- ملاحظه دیگران^{۲۹}، ۳.

این صورت از مدارای^۱ کافی برخوردار نیست (مارک سون، ۲۰۰۶). مدارا تنها در مواردی است که تفاوت یا تنوع وجود دارد چون در مواجهه با تنوع است که میزان پذیرش ما آزمایش می‌شود (وگت^۲، ۱۹۹۷؛ به نقل از ویتنبرگ، ۲۰۱۹؛ لندبرگ، ۲۰۱۷) و زمانی نقش مهم خود را ایفا می‌کند که زوجین در حال سپری کردن مرحله پرتنش و سختی از زندگی مشترکشان باشند (شهید و شهید، ۲۰۱۶). همچنین، روش فکر کردن، احساس کردن و از همه مهم‌تر، روشی برای عمل کردن است (نفیسی، ۲۰۱۸؛ یونسکو^۳، ۱۹۹۵؛ به نقل از اصفهانی، حاجیان، کریمی و رضوانی، ۲۰۱۲/۱۳۹۱). مک کروسکی و ریچماند (۱۹۹۲) معتقدند مدارا، داشتن ظرفیت^۴ یا طاقت^۵ درک کردن و احترام گذاشتن به عقاید دیگران، انعطاف‌پذیری، نرمی قلب (عبد الحلیم، ۲۰۰۸/۱۳۸۷؛ جعفری، ۲۰۰۳/۱۳۸۲؛ به نقل از عبدالرحمن ومحد خمبالی، ۲۰۱۳/۱۳۹۲) و توانایی تحمل کردن سختی‌ها و رنج‌ها در زندگی مشترک و نیز عاملی است که به طور پیوسته زندگی زوجین را تحت تأثیر قرار می‌دهد (مک کروسکی و ریچماند^۶، ۱۹۹۲؛ به نقل از کوچارلز، ۲۰۰۹). بر اساس پژوهش‌های پیشین، آموزش مدارا به شیوه اسلامی میزان صمیمیت زناشویی^۷ را افزایش می‌دهد (جازی، ۲۰۱۲؛ سلطان‌زاده، فرحبخش و جعفری، ۲۰۱۲/۱۳۹۱). در روابط زوجین یکی از همبسته‌های مهم رضایت زناشویی^۸ (شهید و شهید، ۲۰۱۶) و صمیمیت زناشویی^۹ (خجسته‌مهر و همکاران، ۲۰۱۸/۱۳۹۷) و نگرش به طلاق^{۱۰} (رحیمی، ۲۰۱۶/۱۳۹۵) است. همچنین، مدارا به عنوان یکی از مهارت‌های مدیریت زندگی مشترک^{۱۱} رابطه معناداری با میزان استرس^{۱۲} و رضایت زناشویی^{۱۳} دارد (لی و ویکراما، ۲۰۱۴). زوجین رضایتمند^{۱۴} اهل مدارا، در هنگام اختلاف‌نظر، با هم مشورت کرده و درک می‌کنند و می‌پذیرند که بین آن‌ها اختلاف وجود دارد، آن‌ها به عواملی که موجب تداوم رابطه مشترکشان می‌شود توجه می‌کنند (انیل، ۲۰۱۶) و می‌کوشند نسبت به شخصیت یکدیگر آگاه شوند (لاوجی^{۱۵}، ۲۰۰۴؛ به نقل از نعیمی و شریعتی، ۲۰۱۴/۱۳۹۳). همچنین

16. Perls, & Perls

17. Tanner

18. Openness

19. Agreeableness

20. Empathy

21. Multicultural personality dimensions

22. Flexibility

23. Open-mindedness

24. Integrative Behavioral Couple Therapy (IBCT)

25. Acceptance Through Tolerance

26. Interpersonal communication

27. Triandis

28. Tolerance / Sacrifice

29. consideration/empathy for others

1. Tolerance

2. Vogt

3. Unesco

4. Capacity

5. Patience

6. Maccrosky, & Richmond

7. Marital Intimacy

8. Marital Satisfaction

9. Marital intimacy

10. Attitude Toward Divorce

11. Marital Management Skills

12. Stress

13. Marital satisfaction

14. Satisfied Couple

15. Lovejoy

است (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴/۱۹۸۴) و هدف از مدارا، جذب فرد برای رسیدن به نقطه مطلوب معرفی شده است (بانکی پورفرد، ۱۳۹۲/۲۰۱۳؛ نفیسی، ۱۳۹۷/۲۰۱۸). مهموز مدارا، (درأ) سه بار در قرآن کریم آمده است که راغب اصفهانی در هر سه آیه^{۱۳}، «درأ» را به «دفع کردن» معنا کرده و نیکی کردن را هم موجب دفع بدی‌های احتمالی دیگران دانسته است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲/۱۹۹۲؛ به نقل از توحیدنژاد، ۱۳۹۲/۲۰۱۳). مدارا در جنود عقل قرار دارد (ابن بابویه، ۱۴۱۳/۱۹۹۳)^{۱۴} و بنابر روایتی از امیرالمؤمنین علی (ع) سازگاری و تحمل، و نیز چشم‌پوشی (آمدی، ۱۳۷۳/۱۹۹۰)^{۱۵} و خوش گمانی از اخلاق عاقلان است (آمدی، ۱۳۷۳/۱۹۹۰)^{۱۶}. بنابراین، مطابق متون اسلامی مدارا جنبه‌های گوناگونی دارد (نفیسی، ۱۳۹۷/۲۰۱۸). ویژگی‌های هر همسر مداراگر عبارت است از: عدم تحمیل امور به همدیگر، صبر و شکیبایی، تسهیل رشد همدیگر، و نیز دفع بدی به خوبی (احسان).

بررسی ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد مقیاس‌های اندکی برای سنجش مدارا در روابط بین فردی وجود دارد. تون، مک کروسکی و ریچماند (۱۹۹۸) با بازبینی و اصلاح مقیاس مدارا در اختلاف‌نظرها (TFDS)^{۱۷} (ناتسون، مک کروسکی، ناتسون و هورت، ۱۹۷۹) و بدون توسل به تحلیل عوامل و صرفاً با گزارش ویژگی‌هایی از قبیل پایایی و روایی همگرا، یک مقیاس عمومی پانزده ماده‌ای برای سنجش میزان مدارا در بافت روابط بین فردی (نه در بافت روابط زناشویی) تهیه کردند. وابسته بودن این مقیاس بر فرهنگ غیر دینی و مرتبط نبودن ماده‌های آن به بافت زندگی زناشویی از محدودیت‌های عمده این مقیاس است. همانگونه که در بخش مقدمه توضیح داده شد، سازه مدارا اساساً ریشه در مذهب دارد و مطابق متون اسلامی سازه مدارا یک سازه با جنبه‌های گوناگون است، نه سازه‌ای تک عاملی (نفیسی، ۱۳۹۷/۲۰۱۸). جهانگیری و افراسیابی (۲۰۱۱/۱۳۹۰) نیز براساس فرهنگ غیر دینی و سکولار^{۱۸} مقیاسی را برای سنجش مدارا

دلاری- تسکین^۱ مفاهیم به هم پیوسته‌ای هستند که در موقعیت‌های استرس‌زای زندگی^۲ به کاهش تعارض‌های منفی^۳ و ارتقای ثبات زناشویی^۴ کمک می‌کنند (لی، ۲۰۰۵؛ به نقل از لی و ویکراما، ۲۰۱۴). بر اساس آموزه‌های اسلام، خانواده‌هایی که به توصیه‌های اسلام عمل کنند، از درگیری‌های حاصل از تفاوتها در امان می‌مانند و «مدارا» یکی از این توصیه‌ها است (دلبری و خاجوی مقدم، ۱۳۹۳/۲۰۱۴؛ به نقل از خجسته‌مهر و همکاران، ۱۳۹۷/۲۰۱۸). مدارا گونه‌ای از رفق است و برخی مؤلفه‌های رفق از قبیل «پذیرش و اجازه دادن»، «تحمل کردن و تاب آوردن» و «حمایت و تسهیل کردن» را در بر می‌گیرد (عمادی، ۱۳۹۳/۲۰۱۴). در آموزه‌های اسلام، مرد سرپرست و نگهدار (قرآن ۴: ۳۴)^۵ و زن گل‌ریحان است و هر دو را به مدارا با یکدیگر سفارش کرده است (ابن بابویه، ۱۳۹۳/۱۴۱۳)^۶. اگر زن و شوهر درک درستی از هم نداشته باشند، در مواجهه با همدیگر بد اخلاقی می‌کنند (آمدی، ۱۴۱۰/۱۹۹۰؛ به نقل از فقیهی، ۱۳۹۲/۲۰۱۳)^۷. بنابر روایاتی که از رسول خدا (ص) و امام صادق (ع) نقل شده است، اگر زوجین نتوانند با همسر خود مدارا کنند و در صدد تغییر ویژگی‌های تغییرناپذیر باشند، وی شکسته خواهد شد (بروجردی، ۱۳۸۶/۲۰۰۷؛ کلینی، ۱۴۰۷/۱۹۸۷)^۸. از طرفی دیگر بر اساس روایتی از پیامبر اکرم (ص) زوجین باید توانایی یکدیگر را در نظر بگیرند و از تحمیل کارها به یکدیگر اجتناب کنند (طبرسی، ۱۴۱۰/۱۹۹۲)^۹. این نکته به درست دیدن طبیعت زن و مرد اشاره می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۲۰۰۰؛ به نقل از اکبری، ۱۳۸۹/۲۰۱۰). صبر و شکیبایی رأس مدارا (کلینی، ۱۴۰۷/۱۹۸۷)^{۱۱} و لازمه دفع سخن و رفتار ناشایست، با سخن و رفتار نیکو است (قرآن ۴۱: ۳۴ - ۳۵) و بر این اساس، می‌توان یکی دیگر از مؤلفه‌های مدارا را تحمل و تاب‌آوری دانست (عمادی، ۱۳۹۳/۲۰۱۴). حمایت و تسهیل رشد از دیگر عوامل مدارا به شمار می‌آید (عمادی، ۱۳۹۳/۲۰۱۴) و بنابر روایتی از امام سجاد (ع) در رساله حقوق، حق هم‌کیشان مدارا همراه با اصلاح آنان

۱۱. وَ يَمُوعُ وَ زَيْرُ الرَّفْقِ الصَّبْرِ

۱۲. وَ أَمَّا حَقُّ أَهْلِ مَلِكٍ عَامَّةٍ فَأَمْسَارُ السَّلَامَةِ وَ تَشْرِجُ الرَّحْمَةِ وَ الرَّفْقُ بِمُسِيئِهِمْ وَ تَأْلُفُهُمْ وَ اسْتِصْلَاحُهُمْ وَ ...

۱۳. أَوَّلِيكَ يَوْمَ تَوْنُ أَجْرُهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَ يَدْرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (قصص، ۵۴) ... وَ يَدْرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أَوَّلِيكَ لَهُمْ عَقَبَى الدَّارِ (رعد، ۲۲)

۱۴. وَ يَدْرُونَ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَبِينَ الْكَاذِبِينَ (نور، ۸)

۱۵. أَعْقَلَ النَّاسِ أَشَدَّهُمْ مَدَارَةً لِلنَّاسِ

۱۶. وَ إِنْ الْعَاقِلُ نَصَفَهُ أَحْتِمَالٌ وَ نَصَفَهُ تَعَاوَلٌ

۱۷. أَطْلُقُ الصَّوَابُ مِنْ شِيمِ أَوَّلَى الْآلِيَابِ

17. Tolerance For Disagreement Scale

18. Secular

1. Soothing/alleviation

2. Stressful Life situation

3. negative conflicts

4. Marital stability

۵. الرجال قوامون على النساء...

۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عِ الرَّأَةِ رِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ يَقْهَرُ مَانَةٌ قَدَارَهَا عَلَى كُلِّ حَالٍ وَ أَحْسِنِ الصُّبْحَةَ لَهَا لِيَصْغُو عَيْشُكَ.

۷. الْخَلْقُ الْمَذْمُومُ مِنْ ثَمَارِ الْجَهْلِ

۸. رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ أَمَّا مِثْلُ الرَّأَةِ مِثْلُ الضَّلَعِ الْمَوْجِ أَنْ تَرَكْتَهُ اتَّفَقَتْ بِهِ وَ إِنْ أَقَمْتَهُ كَسَرْتَهُ، وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ اسْتَمْتَعَتْ بِهِ

۹. عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: يَا عُمَرُ لَا تَحْمِلُوا عَلَى شَيْعَتِنَا وَ أَرْقُوا بِهِمْ فَإِنَّ النَّاسَ لَا يَحْتَمِلُونَ مَا تَحْمِلُونَ

۱۰. وَ قَالَ النَّبِيُّ ص إِنَّمَا امْرَأَةٌ لَمْ تُرَفَّقْ بِزَوْجِهَا وَ حَمَلَتْهُ عَلَى مَا لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَ مَا لَا يُطِيقُ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا حَسَنَةٌ وَ تَلَقَّى اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيْهَا غَضَبَان.

در دو حیطه تفاوت‌های سنی و جنسیتی در خانواده‌ها تهیه کردند که ماده‌های این مقیاس نیز مرتبط با مدارا در بافت زندگی مشترک زن و شوهر نیست. همچنین، عمادی (۲۰۱۴/۱۳۹۳) در پژوهشی، با بهره‌گیری از معانی لغوی و تعاریف علمای اخلاق، در قالب مقیاسی شاخص‌های رفق در روابط همسران را تهیه کرده که اعم از مدارا است. این مقیاس براساس ویژگی‌های روان‌سنجی، نظیر تحلیل عوامل^۱ و ارزیابی پایایی^۲ و روایی سازه^۳ ساخته نشده و سازنده آن صرفاً به گزارشی از روایی صوری^۴ آن بسنده کرده است. با توجه به این‌که، مقیاس در زمینه مدارا در روابط همسران به طور کلی در داخل و خارج کشور وجود ندارد و نیز ابزارهای موجود سمت و سوی غیر اسلامی دارند. همچنین با توجه به اهمیت و نقشی که دین اسلام برای مدارا در غنی کردن زندگی زناشویی قائل است. هدف پژوهش حاضر ساخت^۵ و اعتباریابی^۶ مقیاسی برای سنجش مدارا در روابط همسران مبتنی بر رویکرد اسلامی بود.

روش

جامعه آماری این تحقیق شامل زنان و مردان متأهل ساکن شهر اهواز در سال ۹۶-۹۷ بود. حجم نمونه تحقیق در مطالعه دوم (مرحله تحلیل عاملی) براساس تعداد ماده‌های مقیاس مقدماتی مورد استفاده در تحقیق (۵۶ ماده و به ازای هر ماده تعداد ۱۰ شرکت کننده) تعیین شد. نمونه‌گیری به شیوه خوشه‌ای تصادفی بود. با توجه به اینکه شهر اهواز به چهار منطقه شهرداری تقسیم می‌شود، در هر منطقه از بین خوشه‌های تفریحی (پارک‌ها و مراکز خرید) به روش تصادفی ساده یک خوشه مرکز تفریحی (یک پارک) و یک خوشه مرکز خرید (فروشگاه زنجیره ای) انتخاب و در ایام هفته سه روز به طور تصادفی معین و به مرکز تفریحی و مرکز خرید انتخاب شده مراجعه می‌شد. هدف از انتخاب تصادفی ایام هفته جلوگیری از سودار شدن نمونه بود و دلیلی نداشت شرکت‌کنندگان یک روز با شرکت‌کنندگان روز دیگر تفاوت قابل توجهی داشته باشند. پژوهشگر (نویسنده دوم) بر اساس ملاک‌های ورود، به زنان و مردان متأهل و دردسترس در هر خوشه (پارک یا مرکز خرید)، که داوطلب شرکت در پژوهش بودند مراجعه و دعوت می‌شد تا نسبت به تکمیل پرسشنامه‌ها در منزل اقدام و پرسشنامه‌های تکمیل شده را از طریق پست الکترونیک یا انواع پیام رسان‌ها به پژوهشگر ارسال کنند. همچنین برای ایجاد انگیزه و متعهد

کردن آزمودنی‌ها به همکاری صادقانه و پاسخگویی به پرسشنامه به طور کامل، از دادن هدیه بهره گرفته شد. تعداد شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر در مطالعه اول (پایایی^۷ سنجی مقدماتی) ۸۰ نفر (۴۰ زن و ۴۰ مرد متأهل) بود. این مطالعه به منظور اطمینان از قابل فهم بودن ماده‌های مقیاس و تعیین پایایی اولیه بود و به مدت یک ماه طول کشید. تعداد شرکت‌کنندگان در مطالعه دوم (تحلیل عاملی) ۵۶۰ نفر (۲۸۰ زن و ۲۸۰ مرد متأهل) بود. این مطالعه با هدف تعیین ساختار عاملی داده‌ها بود و حدود پنج ماه طول کشید. تعداد شرکت‌کنندگان در مطالعه سوم (تعیین روایی همگرای مقیاس انجام شد و دو ماه طول کشید. تعداد شرکت‌کنندگان در مطالعه چهارم (تعیین پایایی به روش بازآزمایی^۸) ۳۰ نفر (۱۵ زن و ۱۵ مرد متأهل) بود که با فاصله زمانی ۱۴ روز انجام شد. هدف این مطالعه تعیین پایایی باز آزمایی مقیاس بود. تعداد شرکت‌کنندگان در مطالعه پنجم (تحلیل عامل تأییدی^۹) ۳۶۹ نفر (۱۸۵ زن و ۱۸۴ مرد متأهل) بود. هدف این مطالعه آزمون ساختار چهار عاملی مقیاس مدارا بود که به مدت پنج ماه طول کشید. شرایط ورود افراد به نمونه عبارت بودند از: ۱. داشتن تحصیلات حداقل دیپلم ۲. داشتن فرزند ۳. عدم مراجعه به شورای حل اختلاف یا دادگاه‌ها برای اختلافات زناشویی در طول زندگی مشترک ۴. داشتن تجربه ۵ سال یا بیش از ۵ سال زندگی مشترک (تجربه کردن اختلافاتی در زندگی مشترک). این ملاک‌های ورود در ابتدای آشنایی محقق با داوطلب شرکت در تحقیق، در قالب مصاحبه پرسیده و پس از اطمینان پژوهشگر از تأمین ملاک‌های ورود، مراحل اجرای پرسشنامه دنبال می‌شد.

ابزارهای پژوهش

نخستین گام جهت ساخت مقیاس مدارا در روابط همسران، تهیه مقیاس اولیه با استفاده از کتب مرجع دینی (آیات قرآن، احادیث و دیدگاه‌های مفسرین) بود. آیات قرآن و روایات معصومین با جستجو در کتابخانه دیجیتال نور و نرم افزار جامع الاحادیث نور ۳/۵ طبق نظر اکثر لغویون (فراهیدی، ۱۹۸۹؛ ابن فارس، ۱۹۸۴؛ ابن منظور، ۱۹۹۴؛ به نقل از توحیدنژاد، ۲۰۱۳) با کلیدواژه‌های مدارا، المداراة، درأ، مدارأه، ریشه، معادل فارسی و معادل عربی واژه مدارا هستند و از واژگان مشابه و متضاد همچون رفق، لین، مدانه تمیز داده شد چون با

⁶. Validation

⁷. Reliability

⁸. convergent validity

⁹. Test-retest

¹⁰. Confirmatory factor analysis

¹. Factor analysis

². Reliability

³. Construct validity

⁴. Face validity

⁵. Development

نظری ندارم مفید است اما لازم نیست، کاملاً مخالف و مخالف = ضرورتی ندارد) تنظیم شد و تعداد حداقل ۸ نفر با توجه به اهداف از پیش تعیین شده از اعضای پنل تخصصی انتخاب شدند که در نهایت پرسشنامه توسط اعضای پنل تخصصی تکمیل و امتیازات پاسخ‌دهندگان (کاملاً مخالف و مخالف = ۲، نظری ندارم = ۱، کاملاً موافق و موافق = ۰) محاسبه شد. نهایتاً محاسبات با استفاده از نرم افزار مایکروسافت اکسل^۶ انجام شد. پاسخ‌ها بر اساس فرمول CVR محاسبه و با جدول^۷ تصمیم‌گیری در مورد CVR^۸ انطباق داده شد. CVR تمامی ماده‌ها به جز ۴ ماده بالاتر از ۰/۸۵ بودند و مورد قبول واقع شدند. ۴ ماده که CVR آنها در دامنه ۵۵ تا ۷۵ قرار داشتند کنار گذاشته شدند. همچنین براساس فرمول CVI شاخص روایی محتوای ماده‌ها محاسبه شد و تمامی ماده‌ها به جز ۴ ماده که پایین‌تر از مقدار قابل قبول ۰/۷۹ بودند مورد پذیرش قرار گرفتند. بر اساس نتایج، شاخص روایی محتوای ۵۶ سوالی مقدار قابل قبول ۰/۸۵ بود. همچنین در دستورالعمل ابتدای مقیاس از اعضای پنل تخصصی خواسته شد تا در مورد ماده‌هایی که نظر آنها «مخالف» یا «کاملاً مخالف» است نظرات اصلاحی خود را ارائه نمایند. با دریافت بازخوردهای آن‌ها و اعمال تغییرات نهایی پرسشنامه اولیه تحقیق با طیف ۵ درجه‌ای لیکرت از نمره ۱ (کاملاً مخالفم) تا نمره ۵ (کاملاً موافقم) تهیه شد. پس از تأیید روایی محتوایی مقیاس اولیه، کار ارزیابی ویژگی‌های روانسنجی مقیاس نهایی در ۵ مطالعه مستقل انجام گرفت. در مطالعه اول، فرم مقدماتی مقیاس بین اعضای نمونه، توزیع و پایایی مقدماتی آن سنجیده شد. در مطالعه دوم، ساختار عاملی^۹ مقیاس با استفاده از تحلیل عوامل اکتشافی^۸ بررسی شد. در مطالعه سوم روایی همگرایی مقیاس مدارا و در مطالعه چهارم، پایایی مقیاس با استفاده از روش بازآزمایی ارزیابی شد. به این صورت که پس از توزیع مقیاس در مرحله اول شماره تماس و آدرس ایمیلی از داوطلبان دریافت و در روز چهاردهم همان مقیاس جهت تکمیل برای آنان از طریق پست الکترونیکی یا انواع پیام‌رسان‌ها ارسال می‌شد. در مطالعه پنجم ساختار ۴ عاملی این مقیاس با بهره‌گیری از تحلیل عامل تأییدی بررسی و برازندگی^۹ مدل ۴ عاملی آن تأیید شد.

یافته‌ها

پس از تهیه فرم اولیه مقیاس مدارا در روابط همسران و انجام

ظرافت خاصی جدای از مدارا معنا می‌دهند- مورد استفاده قرار گرفتند. بدین صورت که با وارد کردن کلیدواژه‌ها آیات و احادیث را جستجو و نمایش می‌دادند. گردآوری آیات و احادیث با رسیدن به مرحله اشباع به پایان رسید. سپس مجموعه کامل آیات و احادیث در اختیار افراد صاحب نظر و متخصصین دینی و مشاوران خانواده قرار داده شد. پس از تأیید آیات و احادیث مربوطه، از بین آیات و احادیث مربوط به مدارا در حوزه‌های مختلف (تربیت کودک، زندگی مشترک زوجین، سیاسی و ...) آیات و احادیثی که مرتبط با بافت زندگی مشترک بودند برگزیده شدند. در مواردی که ابهام وجود داشت از نظر افراد صاحب نظر و متخصص بهره گرفته می‌شد. در طی فرایند تولید ماده‌ها سعی شد که در هر ماده تنها به یک مسئله خاص پرداخته شود و همه ماده‌ها به لحاظ موضوعی که داشتند با هم همسو و مطابق باشند و نیز جملات ساده، کوتاه، مختصر و زبان جملات برای پاسخگویان مورد نظر آشنا باشد (هینکین، تراسی و انز، ۱۹۹۷). نخست ۷۳ ماده طراحی شد و با بازبینی مجدد آن توسط پژوهشگران حدود ۱۳ ماده تکراری و مبهم حذف شدند. ماده‌ها ناظر بر بخش‌های پذیرش و اجازه دادن، اجتناب از تغییر ویژگی‌های تغییرناپذیر همسر، درنظر گرفتن توانایی‌های همسر، صبر و شکیبایی، تحمل، تاب‌آوری، پرهیز از تحمیل امور به دیگری، چشم‌پوشی از خطاهای همسر و پذیرفتن عذر وی، تسهیل رشد همسر، پرهیز از مقابله به مثل کردن و تلافی، گذشت، بدی را با بدی پاسخ ندادن، نظر خواهی از همسر، توجه به نظرات همسر به هنگام اختلاف نظر بودند. جهت تعیین روایی صوری، با هدف محاسبه شاخص تأثیر ماده، همه ماده‌های پیشنهادی مقیاس مقدماتی (۶۰ ماده)، به طور جداگانه در اختیار ۸ نفر از اعضای پنل تخصصی (متخصصان دینی و روانشناسان و مشاوران خانواده) قرار داده شد. امتیازهای تأثیر^۱ محاسبه شد و امتیازهای بالای ۱/۵ قابل قبول واقع گردید و ماده‌های مقیاس برای مراحل بعدی آماده شد. به منظور تعیین روایی محتوایی^۲ مقیاس از روش‌های پیشنهادی چادویک، بهر و آلبرکت (۱۹۸۲) و لاوشی (۱۹۷۵) و نیز از دو ضریب نسبی روایی محتوا (CVR)^۳ و شاخص روایی محتوایی (CVI)^۴ استفاده شد. در این پژوهش براساس راهنمایی‌های لیدی و اورمود^۵ (۲۰۰۱) برای تسهیل روند پاسخگویی و برخورداری از طیف وسیع‌تر پاسخ‌ها، ماده‌ها در طیف ۵ درجه‌ای لیکرت (کاملاً موافق و موافق = ضروری است،

^۶. Microsoft Office Excel

^۷. Factorial structure

^۸. Exploratory Factor Analysis

^۹. Fitness

^۱. Impact Scores

^۲. Content Validity

^۳. Content Validity Ratio

^۴. Content Validity Index

^۵. Leedy, & Ormrod

تحصیلات زنان به ترتیب ۱۴/۷۰ و ۲/۹۱، و میانگین و انحراف استاندارد میزان تحصیلات مردان به ترتیب ۱۴/۷۱ و ۲/۳۵ بود. برای ارزیابی مناسب بودن اندازه نمونه از آزمون کفایت نمونه‌گیری KMO^۲ و آزمون کرویت بارلت^۳ استفاده شد. آزمون کفایت نمونه‌برداری برای مقیاس مدارا ۰/۹۳ محاسبه شد که این مقدار نزدیک به ۱ و نشان دهنده سودمندی تحلیل عوامل بر داده‌ها است (بشلیده، ۲۰۱۷) و نتیجه آزمون کرویت بارلت با سطح معناداری (۰/۰۰۱) برابر با ۱۶۴۴۹/۶۰ محاسبه شد. نتایج نشان داد داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی مناسب می‌باشد.

برای تعیین ساختار عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران از روش تحلیل عامل اکتشافی استفاده شد. جهت استخراج عوامل و ماده‌های نهایی مقیاس از شیوه‌ی تحلیل مؤلفه‌های اصلی^۴ و چرخش آزمایشی^۵ از نوع واریماکس^۶ استفاده شد و همچنین به منظور ساخت یک مقیاس کوتاه با تعیین نقطه برشی^۷ بار عاملی^۸ حداقل ۰/۷۲۱ مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس ماتریس همبستگی چرخش یافته^۹ میان ماده‌های مقیاس مدارا در روابط همسران (TSRS)، ماده‌های مربوط به هر عامل شناسایی و نام‌گذاری هر عامل انجام شد. با استفاده از آزمون اسکری^{۱۰} ساختار عاملی مقیاس مشخص گردید. جدول بارهای عاملی^{۱۱} برای مقیاس مدارا در روابط همسران (TSRS) استخراج شد (جدول ۲). در این پژوهش ساختار ۴ عاملی برای مقیاس مورد نظر مناسب تشخیص داده شد و بارعاملی هر ماده مشخص گردید. مقدار ویژه و واریانس تبیین شده توسط هر عامل در جدول ۱ گزارش شده است. جهت محاسبه پایایی TSRS از طریق روش همسانی درونی^{۱۲} و از ضریب آلفای کرونباخ^{۱۳} نیز بهره گرفته شد که میزان آن برای عامل اول ۰/۶۴، عامل دوم ۰/۶۹، عامل سوم ۰/۷۴، عامل چهارم ۰/۶۱ به دست آمد که همگی این ضرایب رضایت‌بخش هستند.

ویرایش ادبی و بررسی روایی محتوایی، ارزیابی ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه ۵۶ ماده‌ای مقیاس مدارا در روابط همسران، در ۵ مطالعه مستقل انجام شد که در ادامه نتایج آن به تفصیل مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

مطالعه اول: پایایی سنجی مقدماتی مقیاس

برای اطمینان از دقیق بودن مقیاس تهیه شده قبل از انجام تحلیل عوامل، پایایی مقیاس با نمونه‌ای ۸۰ نفری بررسی شد. در این مطالعه میانگین و انحراف استاندارد سن زنان به ترتیب ۵۲/۵۳ و ۸/۸۳ سال و میانگین و انحراف استاندارد سن مردان به ترتیب ۵۹/۳۳ و ۹/۰۳ سال بود. میانگین و انحراف استاندارد مدت زندگی مشترک زنان به ترتیب ۲۵/۳۳ و ۵۶/۵۶ سال و نیز میانگین و انحراف استاندارد مدت زندگی مشترک مردان به ترتیب ۲۲/۸۳ و ۱۰/۲۸ سال بود. همچنین میانگین و انحراف استاندارد میزان تحصیلات زنان به ترتیب ۱۴/۶۰ و ۲/۱۳، و میانگین و انحراف استاندارد میزان تحصیلات مردان به ترتیب ۱۴/۳۵ و ۲/۰۷ بود. در این مطالعه ضریب پایایی مقیاس مقدماتی به روش آلفای کرونباخ^۱ ۰/۹۳ محاسبه شد.

مطالعه دوم: تعیین ساختار عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران

در مطالعه دوم با نمونه‌ای ۵۶۰ نفری ساختار عاملی و پایایی مقیاس بررسی شد. در این مطالعه میانگین و انحراف استاندارد سن زنان به ترتیب ۴۷/۳۸ و ۶/۵۱ سال و میانگین و انحراف استاندارد سن مردان به ترتیب ۴۹/۸۷ و ۷/۳۱ سال بود. میانگین و انحراف استاندارد مدت زندگی مشترک زنان به ترتیب ۲۲/۲۰ و ۵۵/۵۵ سال و نیز میانگین و انحراف استاندارد مدت زندگی مشترک مردان به ترتیب ۲۸/۶۳ و ۱۲/۲۵ سال به دست آمد. همچنین میانگین و انحراف استاندارد میزان

جدول ۱. مشخصه‌های ساختار عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران (TSRS)

عامل	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی	تعداد ماده
۱	همدلی و پذیرش همسر	۶/۹۹	۱۶/۰۸	۱۶/۰۸	۶
۲	کنترل هیجانی و صبر و تحمل	۶/۸۱	۱۴/۱۳	۳۰/۲۱	۶
۳	تسهیل فرایند رشد و شکوفایی همسر	۵/۱۳	۱۱/۲۲	۴۱/۴۳	۵
۴	احسان و گذشت نسبت به همسر	۴/۰۶	۹/۱۳	۵۰/۵۶	۳
-	کل	۲۲/۹۹	۵۰/۵۶	۵۰/۵۶	۲۰

^۸. Loading

^۹. Rotated correlation matrix

^{۱۰}. Scree Test

^{۱۱}. Factor loadings

^{۱۲}. Internal consistency

^{۱۳}. Cronbach's Alpha#

^۱. Cronbach's alpha

^۲. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy

^۳. Bartlett Test of Sphericity

^۴. Principle Component Analysis

^۵. Iteration

^۶. Varimax

^۷. Break Point

با توجه به نتایج جدول ۱ چهار عامل استخراج شده به ترتیب
 TSRS را تبیین می‌کنند. در جدول ۲ ماتریس عاملی چرخش یافته
 واریماکس مقیاس مدارا در روابط همسران مبتنی بر رویکرد دینی
 ۱۶/۰۸، ۱۴/۱۳، ۱۱/۲۲، ۹/۱۳ و در مجموع ۵۰/۵۶ درصد واریانس
 آورده شده است.

جدول ۲. ماتریس عاملی چرخش یافته واریماکس مقیاس مدارا در روابط همسران (TSRS)

شماره ماده در مقیاس	ماده‌های عامل	بارگیری عاملی ۱	بارگیری عاملی ۲	بارگیری عاملی ۳	بارگیری عاملی ۴
۷	خود را به جای همسر قرار دادن به هنگام اختلافات	۰/۷۹۸			
۳	توجه به نظرات همسر در امور مربوط به وی	۰/۷۷۰			
۲	در نظر داشتن توانایی‌های همسر	۰/۷۶۲			
۹	توجه به ویژگی‌های مثبت همسر با وجود ناخوشایند بودن برخی ویژگی‌های دیگر وی	۰/۷۴۳			
۱۵	اجتناب از تعبیر منفی صفات ناخوشایند همسر	۰/۷۳۳			
۱	در نظر گرفتن شخصیت منحصر به فرد همسر در تعامل با وی	۰/۷۲۲			
۱۱	پرهیز از واکنش به همسر قبل از آگاهی از موضوع		۰/۷۷۶		
۱۲	کنترل هیجانات در مقابل رفتارهای ناخوشایند همسر		۰/۷۷۸		
۱۰	حفظ ظاهر در مقابل بد اخلاقی‌های همسر		۰/۷۵۳		
۱۴	پرهیز از بدخلقی نسبت به همسر به هنگام بروز مشکل در ارتباط با وی		۰/۷۴۸		
۸	کنترل خشم به هنگام عصبانیت همسر		۰/۷۲۶		
۴	اجتناب از تحت فشار قرار دادن همسر برای رسیدن به اهداف خود به هنگام اختلافات		۰/۷۲۱		
۱۶	تقویت انگیزه همسر برای اصلاح رفتار اشتباه، با پذیرفتن عذر وی			۰/۷۶۲	
۱۸	خودداری از سرزنش همسر به خاطر اشتباهات وی در زندگی مشترک			۰/۷۴۸	
۱۹	توجه به خواسته‌های همسر به هنگام اختلافات			۰/۷۵۳	
۱۷	کمک به همسر برای در نظر گرفتن شرایط از دید وسیع‌تری به هنگام بروز اختلافات			۰/۷۴۸	
۲۰	فراهم نمودن زمینه برای همسر جهت داشتن رابطه عاطفی و جنسی مناسب‌تری			۰/۷۴۴	
۱۳	عدم کینه‌توزی نسبت به همسر				۰/۷۹۹
۵	خوش‌رفتاری با همسر، حتی اگر برخی رفتارهای ناخوشایند باشد				۰/۷۷۲
۶	دلسوزی نسبت به همسر حتی در اختلافات				۰/۷۴۶

ترتیب ۳۱/۳۰ و ۹/۱۴ سال و نیز میانگین و انحراف استاندارد مدت
 زندگی مشترک مردان به ترتیب ۲۴/۷۶ و ۱۰/۹۶ سال، و همچنین

میانگین و انحراف استاندارد میزان تحصیلات زنان به ترتیب ۱۴/۰۸
 و ۴/۵۶، میانگین و انحراف استاندارد میزان تحصیلات مردان به ترتیب
 ۱۴/۷۶ و ۲/۹۶ بود. بر اساس نتایج می‌توان تفسیر نمود که TSRS
 از روایی همگرایی مناسبی برخوردار است. با توجه به جدول ۳ نتایج
 آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای محاسبه میزان رابطه مدارا در
 روابط همسران با مقیاس گذشت صفت (TFS)^۱؛ خجسته‌مهر، کرایبی

مطالعه سوم: سنجش روایی همگرایی مقیاس مدارا در روابط همسران (TSRS) و مؤلفه‌های آن

در مطالعه سوم همبستگی بین مقیاس‌ها با نمونه‌ای ۱۰۰ نفری
 بررسی شد که میانگین و انحراف استاندارد سن زنان به ترتیب ۶۱/۱۶
 و ۸/۲۰ سال و میانگین و انحراف استاندارد سن مردان ۵۷/۲۰ و ۸/۴۴
 سال بود. میانگین و انحراف استاندارد مدت زندگی مشترک زنان به

^۱. Trait Forgivingness scale

و رجبی، ۲۰۰۹) مقیاس صفت همدلی باتسون (BEAS^۱؛ خجسته‌مهر و همکاران، ۲۰۰۹) مقیاس دیدگاه‌فهمی خود (SDPT^۲؛ خجسته‌مهر، روشن‌روان و عباس‌پور، ۲۰۱۶) آزمون توافق‌جویی^۳ از پرسشنامه شخصیتی نتو پنج عاملی (NEO-PI^۴؛ حق‌شناس، ۲۰۱۱؛ آشتیانی، ۲۰۰۹) مقیاس سبک زناشویی دینی مردان (RSSH^۵؛ خجسته‌مهر، رضایی و سودانی، ۲۰۱۵) و زنان (RMSW^۶؛ خجسته‌مهر و همکاران، ۲۰۱۵) حاکی از رابطه مثبت و معنادار بود ($p < 0.01$).

جدول ۳. ضرایب همبستگی مؤلفه‌های مدارا در روابط همسران با گذشت صفت، همدلی، دیدگاه‌فهمی، توافق‌جویی، سبک زناشویی دینی مردان و زنان

مدارا در روابط همسران					مقیاس‌ها
کل	عامل احسان و گذشت نسبت به همسر	عامل رشد و شکوفایی همسر	عامل کنترل هیجانی و صبر و تحمل	عامل همدلی و پذیرش همسر	
۰/۴۹	۰/۳۹	۰/۳۹	۰/۳۳	۰/۴۷	گذشت صفت
۰/۶۸	۰/۶۱	۰/۴۵	۰/۴۶	۰/۳۹	همدلی
۰/۶۳	۰/۵۲	۰/۴۶	۰/۳۴	۰/۴۳	دیدگاه‌فهمی
۰/۶۵	۰/۴۲	۰/۵۰	۰/۴۰	۰/۴۹	توافق‌جویی
۰/۸۳	۰/۵۸	۰/۵۵	۰/۴۹	۰/۶۸	سبک زناشویی دینی مردان
۰/۷۲	۰/۷۰	۰/۷۴	۰/۷۰	۰/۶۵	سبک زناشویی دینی زنان

• معنی‌داری در سطح $P < 0.01$

مطالعه چهارم: پایایی مقیاس مدارا در روابط همسران و مؤلفه‌های آن به روش بازآزمایی

پایایی این مقیاس با استفاده از روش بازآزمایی با نمونه‌ای ۳۰ نفری محاسبه شد. میانگین و انحراف استاندارد سن زنان به ترتیب ۶۱/۲۵ و ۷/۹۶ سال و میانگین و انحراف استاندارد سن مردان به ترتیب ۵۷/۷۲ و ۸/۱۱ سال بود. میانگین و انحراف استاندارد مدت زندگی مشترک زنان به ترتیب ۳۱/۶۷ و ۷/۹۸ سال و نیز میانگین و انحراف استاندارد مدت زندگی مشترک مردان به ترتیب ۲۹/۳۹ و ۶/۴۷ سال به دست آمد. همچنین میانگین و انحراف استاندارد میزان تحصیلات زنان به ترتیب ۱۶/۳۳ و ۱/۷۷، و میانگین و انحراف استاندارد میزان تحصیلات مردان به ترتیب ۱۴/۵۶ و ۲/۸۱ بود. ضرایب بازآزمایی به دست آمده برای عامل همدلی و پذیرش همسر ۰/۶۲، برای عامل کنترل هیجانی و صبر و تحمل ۰/۷۳، عامل رشد و شکوفایی همسر ۰/۷۱، و عامل احسان و گذشت نسبت به همسر ۰/۸۰ محاسبه شد که همگی این ضرایب رضایت‌بخش هستند.

مطالعه پنجم: بررسی ساختار چهار عاملی مقیاس با استفاده از روش تحلیل عامل تأییدی

نمونه آماری مطالعه پنجم شامل ۳۶۹ نفر بود. میانگین سن زنان و مردان به ترتیب ۵۹/۳۱ و ۱۵/۵۸ سال و انحراف استاندارد سن آنها به ترتیب ۸/۴۷ و ۸/۸۵ بود. میانگین مدت زندگی مشترک زنان و مردان به ترتیب ۱۲/۹۲ و ۱۱/۴۷ و نیز انحراف استاندارد مدت زندگی مشترک آنها به ترتیب ۸/۴۷ و ۷/۳۶ بود. همچنین میانگین و انحراف

استاندارد میزان تحصیلات زنان به ترتیب ۱۴/۶۵ و ۲/۳۳، و میانگین و انحراف استاندارد میزان تحصیلات مردان ۱۴/۸۵ و ۲/۱۷ به دست آمد. مدل و ساختار عاملی اولیه‌ای که از تحلیل عاملی اکتشافی به دست آمد با استفاده از نرم افزار ایموس^۷ مورد آزمون قرار گرفت. بر اساس نتایج تحلیل عامل تأییدی، ۴ عامل مورد مطالعه در مدل تحقیق اثر خود را به شکل معناداری نشان دادند. لذا ساختار مدل حاضر دارای زیربنای قابل قبولی از نظر آماری است. در تصویر ۱ مدل تحلیل عامل تأییدی برای ساختار ۴ عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران نمایش داده شده است.

^۵. Religious Marital Style Scale for wives

^۶. Religious Marital Style Scale for Husbands

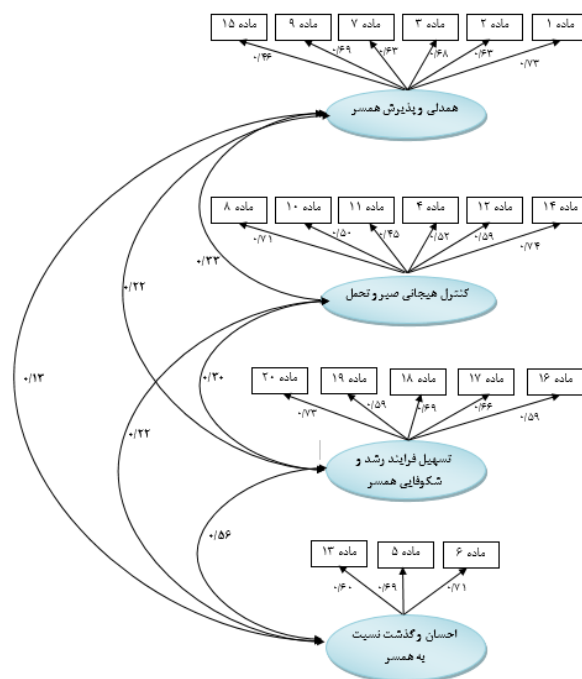
^۷. Amos

^۱. Batson Empathy Adjective Scale (BEAS)

^۲. Self-Dyadic Perspective-Taking (SDPT)

^۳. agreeableness

^۴. NEO Personality Inventory

تصویر ۱. مدل تحلیل عامل تأییدی برای مقیاس مدارا در روابط همسران

قرار دارد. دیگر شاخص‌های برازندگی مدل شامل برازش مقایسه‌ای^۱، نیکویی برازش انطباقی^۲، نیکویی برازش^۳ و ریشه استاندارد باقی مانده مجذور میانگین^۴ ($GFI=0/93, AGFI=0/90, CFI=0/91$)، $SRMR=0/071$ ، نیز نشان دهنده برازندگی مناسب مدل هستند. در نتیجه می‌توان گفت که یافته‌های پژوهش، ساختار ۴ عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران را تأیید می‌کند. در جدول ۴ نتیجه تحلیل عامل برای ساختار ۴ عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران نشان داده شده است.

در این پژوهش مقدار χ^2 دو (۲) در ساختار ۴ عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران، ۳۹۴/۹۶ به دست آمد ($p < 0/001, df=164$). همچنین مقدار شاخص هنجار شده مجذور کای^۳ ($\chi^2/df=2/41$) است که نشانگر برازندگی الگوی ۴ عاملی مقیاس مدارا است. در این پژوهش، مقدار ریشه میانگین مربعات خطای برآورد^۴ ($RMSEA=0/062$)، محاسبه شد که گویای برازندگی مناسب ساختار ۴ عاملی با داده‌ها است. با توجه به مقدار احتمال نزدیکی برازش ($Pclose=0/311$) که بزرگتر از ۰/۰۵ است و فاصله اطمینان ۹۰ درصد می‌توان مطمئن بود که $RMSEA$ در جامعه در دامنه ۰/۰۲۱ و ۰/۰۸۹

جدول ۴. شاخص‌های برازندگی مدل برای ساختار ۴ عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران

شاخص‌ها	χ^2	p, df	χ^2/df	GFI	AGFI	CFI	RMSEA	SRMR	PCLOSE
نتایج	۳۹۴/۹۶	۰/۰۰۱، ۱۶۴	۲/۴۱	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۰۶۲	۰/۰۷۱	۰/۳۱۱

روی متغیر مکنون (همدلی و پذیرش همسر، کنترل هیجانی و صبر و تحمل، تسهیل فرایند رشد و شکوفایی همسر و احسان و گذشت نسبت به همسر) را نشان می‌دهد. علاوه بر آن، مقادیر نسبت بحرانی

در جدول ۵ نیز پارامترهای مدل اندازه‌گیری مقیاس مدارا در روابط همسران در تحلیل عامل تأییدی ارائه شده است. مقادیر پارامتر استاندارد B ذکر شده در جدول ۵، توان بالایی متغیرهای مشاهده شده،

^۱. Comparative Fit Index (CFI)

^۲. Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)

^۳. Goodness of Fit Index (GFI)

^۴. Standardized root mean square residual (SRMR)

که هر کدام از ۲۰ ماده مقیاس مدارا در روابط همسران به صورت قابل قبولی عامل‌های همدلی و پذیرش همسر، کنترل هیجانی و صبر و تحمل، تسهیل فرایند رشد و شکوفایی همسر و احسان و گذشت نسبت به همسر را اندازه‌گیری می‌کنند.

بزرگتر از ۲، حاکی از معناداری تمام آن‌ها است. تمام بارهای عاملی موجود در سطح $P < 0/001$ معنادار بوده و ارزش عددی آن‌ها بالاتر از ۰/۳ است که بیانگر برازش مناسب الگوی ۴ عاملی مقیاس مدارا است. کمترین ضریب (۰/۴۶) متعلق به ماده ۱۵ و بیشترین ضریب (۰/۷۴) متعلق به ماده ۱۴ است. در مجموع این یافته‌ها نشان می‌دهند

جدول ۵. پارامترهای مدل اندازه‌گیری مقیاس مدارا در روابط همسران در تحلیل عامل تأییدی

عامل	ماده	برآورد پارامتر (b)	پارامتر استاندارد (B)	خطای استاندارد (S.E.)	P
همدلی و پذیرش همسر	۱	۱	۰/۷۳	.	۰/۰۰۱
همدلی و پذیرش همسر	۲	۰/۸۰	۰/۶۳	۰/۰۷	۰/۰۰۱
همدلی و پذیرش همسر	۳	۱/۱۶	۰/۶۸	۰/۰۹	۰/۰۰۱
همدلی و پذیرش همسر	۷	۰/۸۰	۰/۶۳	۰/۰۸	۰/۰۰۱
همدلی و پذیرش همسر	۹	۰/۹۹	۰/۶۹	۰/۰۹	۰/۰۰۱
همدلی و پذیرش همسر	۱۵	۰/۶۳	۰/۴۶	۰/۰۸	۰/۰۰۱
کنترل هیجانی و صبر	۱۴	۱	۰/۷۴	.	۰/۰۰۱
کنترل هیجانی و صبر	۱۲	۰/۷۶	۰/۵۹	۰/۰۷	۰/۰۰۱
کنترل هیجانی و صبر	۴	۰/۵۶	۰/۵۲	۰/۰۷	۰/۰۰۱
کنترل هیجانی و صبر	۱۱	۰/۵۶	۰/۴۵	۰/۰۷	۰/۰۰۱
کنترل هیجانی و صبر	۱۰	۰/۶۰	۰/۵۰	۰/۰۸	۰/۰۰۱
کنترل هیجانی و صبر	۸	۰/۹۴	۰/۷۱	۰/۰۸	۰/۰۰۱
تسهیل رشد و شکوفایی	۱۶	۱	۰/۵۹	.	۰/۰۰۱
تسهیل رشد و شکوفایی	۱۷	۱/۱۲	۰/۶۶	۰/۱۲	۰/۰۰۱
تسهیل رشد و شکوفایی	۱۸	۰/۲۵	۰/۶۹	۰/۱۳	۰/۰۰۱
تسهیل رشد و شکوفایی	۱۹	۱/۰۴	۰/۵۹	۰/۱۲	۰/۰۰۱
تسهیل رشد و شکوفایی	۲۰	۱/۲۵	۰/۷۳	۰/۱۳	۰/۰۰۱
احسان و گذشت	۶	۱	۰/۷۱	.	۰/۰۰۱
احسان و گذشت	۵	۱/۰۳	۰/۶۹	۰/۱۲	۰/۰۰۱
احسان و گذشت	۱۳	۰/۸۶	۰/۶۰	۰/۱۰	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

محور اصلی این پژوهش بررسی ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش مدارا در روابط همسران با رویکرد اسلامی بود. در این پژوهش با استفاده از تحلیل عوامل، مقیاسی برای سنجش مدارا در روابط همسران (TSRS) با ۲۰ ماده ساخته شد که ضرایب پایایی و اعتبار رضایت‌بخش و درخورتوجهی دارد. ۴ عامل برای مدارا در روابط همسران با توجه به تحلیل عوامل به دست آمد: ۱. همدلی و پذیرش همسر؛ ۲. کنترل هیجانی و صبر و تحمل؛ ۳. تسهیل فرایند رشد و شکوفایی همسر؛ ۴. احسان و گذشت نسبت به همسر. این ۴ عامل

۵۶ درصد از واریانس مدارا در روابط همسران را تبیین می‌کنند. سهم همدلی و پذیرش همسر ۱۶/۰۸ درصد، کنترل هیجانی و صبر و تحمل ۱۴/۱۳ درصد، تسهیل فرایند رشد و شکوفایی همسر ۱۱/۲۲ درصد و احسان و گذشت نسبت به همسر ۹/۱۳ درصد بود. نتایج پژوهش با کلام وحی (۴: ۳۴؛ ۴۱: ۳۴-۳۵) و سخنان معصومین و رهبران دینی (ابن بابویه، ۱۴۱۳/۱۹۹۳؛ ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴/۱۹۸۴؛ آمدی، ۱۴۱۰/۱۹۹۰؛ خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۲۰۰۰؛ به نقل از اکبری، ۱۳۸۹/۲۰۱۰؛ کلینی، ۱۴۰۷/۱۹۸۷؛ طبرسی، ۱۴۱۰/۱۹۹۲) و پژوهش‌های پیشین (انبل، ۲۰۱۶؛ بترز و ویتنبرگ، ۲۰۱۳؛ پرلز و پرلز، ۱۹۹۱؛ به نقل از

نیمیمی و شریعتی، ۱۳۹۳/۲۰۱۴؛ تتر، ۲۰۱۴؛ کورول، ۲۰۱۷؛ کوردووا و همکاران، ۱۹۹۸؛ به نقل از خجسته مهر و همکاران، ۱۳۹۷/۲۰۱۸؛ لاجی، ۲۰۰۴؛ به نقل از نیمیمی و شریعتی، ۱۳۹۳/۲۰۱۴؛ لندبرگ، ۲۰۱۷؛ عمادی، ۱۳۹۳/۲۰۱۴؛ عبدالرحمن و محد خمبالی، ۱۳۹۲/۲۰۱۳؛ ویتنبرگ، ۲۰۰۷؛ به نقل از ویتنبرگ، ۲۰۱۹) همخوانی دارد و بر اساس چند احتمال تبیین می‌شود. برخی از ماده‌های عامل اول، همدلی و پذیرش همسر، عبارت‌اند از: «خود را به جای همسر گذاشتن»، «توجه به نظرات همسر در امور مربوط به وی» و «در نظر داشتن توانایی‌های همسر». اگر زن و شوهر معقول فکر کنند و یکدیگر را درست بشناسند، اخلاق پسندیده خواهند داشت (آمدی، ۱۳۹۰/۱۴۱۰).^۱ اسلام مرد را قهرمان (قرآن ۴: ۳۴) و زن را ریحان (ابن بابویه، ۱۳۹۳/۱۴۱۳) می‌داند و این نکته نشان می‌دهد باید به طبیعت زن و مرد توجه کرد (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۲۰۰۰؛ به نقل از اکبری، ۱۳۸۹/۲۰۱۰) و چنانکه پیش از این گفتیم، اگر زن و شوهر یکدیگر را به خوبی درک نکنند و به ارزش‌های یکدیگر پی‌نبرند، در مواجهه با همدیگر بد اخلاقی می‌کنند (آمدی، ۱۳۹۰/۱۴۱۰؛ به نقل از فقیهی، ۱۳۹۲/۲۰۱۳).^۲ آگاهی بیشتر از ویژگی‌های شخصیتی یکدیگر، توانایی لذت‌بردن و رضایت از زندگی زناشویی را افزایش می‌دهد (لاجی، ۲۰۰۴؛ به نقل از نیمیمی و شریعتی، ۱۳۹۳/۲۰۱۴). همچنین، تمامی جنبه‌های روابط زوجین قابل تغییر نیست و ایجاد پذیرش از طریق مدارا گامی بسیار مهم در افزایش روابط زوجین است. پذیرش زمانی ایجاد می‌شود که فرد با رفتارهای ناخوشایند همسرش به مدارا رفتار کند یا حتی آن‌ها را بپذیرد؛ چراکه همسرش، خودش و روابطشان را درک می‌کند (کوردووا و همکاران، ۱۹۹۸؛ به نقل از خجسته مهر و همکاران، ۱۳۹۷/۲۰۱۸). افراد همدل نسبت به افکار، احساسات و تجربیات دیگران حساس هستند، بنابراین نگرانی از رفاه دیگران و شناسایی گرفتاری‌های آنها، مانع از ابراز عقاید تعصب‌آمیز یا انجام اقدامات تبعیض‌آمیز در برابر آنها می‌شود (دیویس، ۱۹۸۳؛ به نقل از بترز و ویتنبرگ، ۲۰۱۳). همچنین همدلی محرک رفتار نوع‌دوستانه است (هافمن، ۲۰۰۰؛ به نقل از بترز و ویتنبرگ، ۲۰۱۳). عامل دوم، کنترل هیجانات و صبر و تحمل، ماده‌هایی همچون «فرو خوردن خشم به هنگام ناراحتی» و «پرهیز از واکنش به همسر قبل از آگاهی از موضوع» را در بر می‌گیرد. رسول خدا شکیبایی را رأس مدارا می‌دانست (کلینی، ۱۴۰۷/۱۹۸۷).^۳ کنترل خود در برابر

خطاهای همسر یکی از نتایج صبر است که باعث بهبود روابط می‌شود و کج خلقی، مهرورزی میان زوجین را کاهش می‌دهد (بانکی‌پورفرد، ۱۳۹۲/۲۰۱۳). گفتیم که عاقل‌ترین افراد مداراکننده‌ترین آن‌ها است و بنابر روایتی از امام علی(ع)، عاقل با افزایش تدابیر عقلانی مالک نفس خویش می‌شود و خشم خود را مدیریت می‌کند (آمدی، ۱۴۱۰/۱۹۹۰).^۴ عامل سوم، تسهیل فرایند رشد و شکوفایی همسر، شامل ماده‌هایی، همچون «تقویت انگیزه همسر برای تغییر، با پذیرفتن عذر وی»، «کمک به اصلاح رفتار همسر، به هنگام اشتباهات» می‌شود. مدارا و سازگاری با مشکل، هرگز به معنای تنبلی و کوتاهی در رفع آن نیست؛ بلکه زن و شوهر باید با همکاری و همدلی، موانع راه سعادت و خوشبختی را مرتفع سازند (بانکی‌پورفرد، ۱۳۹۲/۲۰۰۵). وقتی اشتباه انسان ظاهر می‌شود، احساس سرخوردگی و ناامیدی او را به سمت خطاهای بیشتر می‌کشاند. در این موقعیت، درک و پذیرفتن عذر زمینه‌ساز سعادت می‌شود و انسان را از ناامیدی نجات می‌دهد و اراده او را برای ترک اشتباه و جبران آن تقویت می‌کند (توحید نژاد، ۱۳۹۲/۲۰۱۳). عامل چهارم، احسان و گذشت نسبت به همسر، شامل ماده‌هایی همچون «عدم کینه‌توزی نسبت به همسر»، «خوش گمانی نسبت به همسر و چشم‌پوشی از عیوب وی» است. بنابر روایتی از امام علی(ع) کینه‌توزی سبب خشم است (آمدی، ۱۴۱۰/۱۹۹۰)^۵ و «کم‌گذشت‌بودن» را زشت‌ترین عیب‌ها و «شتاب در انتقام» را بزرگ‌ترین گناه شمرده است (آمدی، ۱۴۱۰/۱۹۹۰).^۶ با دقت در این حدیث روشن می‌شود که کم‌گذشت‌بودن، موجب شتاب در انتقام‌گیری است و در حقیقت، بزرگ‌ترین عیب انسان، دیدن همه خطاهای دیگران است. وقتی زندگی اطرافیان، پُر خطا جلوه کند، تحمل آن سخت می‌شود و تلاش برای مقابله با آن، افزایش می‌یابد و به شدت و کثرت در انتقام می‌انجامد. راه حل این اشکال، چشم‌پوشی از خطاها و گذشت از آن‌ها است (توحید نژاد، ۱۳۹۲/۲۰۱۳).

در این پژوهش برای بررسی روایی همگرا مقیاس مدارا در روابط همسران مبتنی بر رویکرد اسلامی (TSRS)، ضریب همبستگی این مقیاس با مقیاس‌های گذشت صفت (TFS)، صفت همدلی باتسون (BEAS)، دیدگاه‌فهمی خود (SDPT)، آزمون توافق جویی از پرسشنامه شخصیتی نئو پنج عاملی (NEO-PI)، مقیاس سبک زناشویی دینی مردان (RMSSH) و زنان (RMSSW) به دست آمد که نشان می‌دهد مقیاس ساخته شده از اعتبار مناسبی برخوردار است،

۴. الْعَاقِلُ مَنْ يَمْلِكُ نَفْسَهُ إِذَا غَضِبَ وَإِذَا رَغِبَ وَإِذَا رَهَبَ.

۵. أَلْحَقْدُ مَثَارُ الْغَضَبِ

۶. قَوْلُهُ الْقَوِيُّ أَقْبَحُ الْعُيُوبِ وَ السَّعْرُ إِلَى الْإِنْتِقَامِ أَكْثَرُ الذُّنُوبِ

۱. الْخُلُقُ الْمَحْمُودُ مِنْ ثَمَارِ الْعَقْلِ

۲. الْخُلُقُ الْمَذْمُومُ مِنْ ثَمَارِ الْجَهْلِ

۳. وَ يَمُزُّ وَزِيرُ الرَّفْقِ الصَّبْرَ

می‌سنجند و پاسخ‌دهندگان مفهوم کلی یکسانی را از هریک از ماده‌ها دریافت نموده‌اند. نتایج تحلیل عامل تأییدی، برازش قابل قبولی از داده‌ها را برای ساختار ۴ عاملی ۲۰ ماده‌ای مقیاس مدارا در روابط همسران (TSRS) نشان داد. لذا تأیید مدل ۴ عاملی مقیاس مدارا در روابط همسران بدون هیچ تغییری در تعداد ماده‌ها، نشان دهنده قابلیت بالای این مقیاس در ارزیابی مدارا در روابط همسران است. علاوه بر این، تمامی مقادیر استاندارد شده بار عاملی مدل تحلیل عاملی از معناداری آماری برخوردار بودند که بیانگر پیش‌بینی معناداری عامل‌ها به وسیله ماده‌های مقیاس بود.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به روش نمونه‌گیری در دسترس و تعمیم‌پذیری یافته‌های پژوهش به سایر جوامع آماری اشاره کرد. همانطور که اشاره شد این پژوهش در جامعه شهر اهواز انجام شده است، بنابراین تعمیم نتایج به جوامع دیگر باید با احتیاط و با توجه به ملاحظات فرهنگی- اجتماعی خاص آن جوامع صورت گیرد. بنابراین به محققان دیگر توصیه می‌شود که ویژگی‌های این مقیاس را در سایر گروه‌های اجتماعی و فرهنگی کشورمان و نیز در مطالعات بین فرهنگی بررسی و با یافته‌های این تحقیق مقایسه کنند. همچنین با توجه به نتایج به دست آمده به روانشناسان و مشاوران خانواده توصیه می‌شود در ارزیابی‌ها و مشاوره‌های زوجی از مقیاس مدارا در روابط همسران (TSRS) استفاده نمایند و نیز به کمک این مقیاس میزان موفقیت و تأثیرگذاری برنامه‌های غنی‌سازی ازدواج و برنامه‌های اثربخشی آموزش مدارا بر پیامدهای زناشویی (نظیر کیفیت زناشویی) را مطالعه کنند.

زیرا اندازه ضرایب روایی در مقایسه با ضرایب پایایی مقادیر کمتری هستند و ضریب پایایی ۰/۵۰ برای مقاصد پژوهشی ضریب پایینی تلقی می‌شود، اما ضریب روایی ۰/۵۰ یک ضریب نسبتاً بالا محسوب می‌شود (پاشا شریفی، ۲۰۰۱/۱۳۸۰؛ به نقل از خجسته‌مهر و همکاران، ۲۰۱۶/۱۳۹۵). روایی همگرا در این ابزارها حاکی از آن است که ماده‌های این مقیاس به شکل دقیق و مطلوبی مدارا در روابط همسران را ارزیابی می‌کنند؛ به عبارت دیگر، این نتایج نشان داد که زنان و مردان متأهلی که در سازه‌های گذشت، همدلی، دیدگاه فهمی، توافق‌جویی، سبک زناشویی دینی نمرات بالاتری کسب کنند، در زندگی مشترک با همسر خود، مدارای بیشتری نشان می‌دهند. این موضوع نشان داد که مقیاس مدارا در روابط همسران این توان را دارد که سازه‌های نهفته در خود را به خوبی بسنجد. ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده در این پژوهش برای مقیاس مدارا در روابط همسران در مطالعه اول ۰/۹۳ بود که ضریب پایایی مناسبی است، زیرا ضرایب پایایی ۰/۷۰ و یا بیشتر معمولاً برای مقاصد پژوهشی کفایت می‌کند (پاشا شریفی، ۲۰۰۱/۱۳۸۰؛ به نقل از خجسته‌مهر و همکاران، ۲۰۱۶/۱۳۹۵). پایایی این مقیاس از دو روش بازآزمایی و همسانی درونی سنجیده شد. نتایج بررسی پایایی در زنان و مردان متأهل، نشان داد که این مقیاس از دقت بسیار بالایی در سنجش سازه مدارا برخوردار است و می‌تواند برای پژوهشگران و درمانگران حوزه خانواده مفید و مؤثر باشد. نتایج حاصل از همسانی درونی مقیاس‌ها با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، نشان دهنده مطلوب بودن همسانی یا ثبات درونی بود و نشان داد که ماده‌های این مقیاس، به عنوان یک مجموعه با هم پیوند مطلوبی دارند و به طور مستقیم مفهوم یکسانی را

References

- Abdul-Rahman, N. F., & Mohd Khambali, Kh. (2013/1392). Religious Tolerance in Malaysia: Problems and Challenges. *International Journal of Islamic Thought*, 3, 81-91.
- Akbari, A. (2010/1389). *The begining of love: a selection of directives by Ayatollah Seyyed Ali Khamenei to young couples* Tehran: Islamic Culture Publishing Office. (In Persian).
- Banki Por-Fard, A. H. (2013/1392). *Serre Delbaran: Relaxing and Happiness factors in the family*. Isfahan: The Hadith of the Way of Love (In Persian).
- Beshlideh, K. (2017/1396). *Resarch Methods and Statistical Analysis of Research Examples Using SPSS and AMOS*. Ahvaz: Shahid Chamran University of Ahvaz. (In Persian)

- Borujerdi, A. H. (2007/1386). *Jami' Ahadith Al-Shi'a*, 25. Tehran: Farhang Sabz. (In Persian)
- Butrus, N., & Witenberg, R. T. (2013). Some personality predictors of tolerance to human diversity: The roles of openness, agreeableness, and empathy. *Australian Psychologist*, 48(4), 290-298. [DOI: 10.1111/j.1742-9544.2012.00081.x]
- Chadwick, B. A., Bahr, H. M., & Albrecht, S. L. (1984). *Social Science Research Methods*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- Choacharles, C. (2009). Relationship: Tolerance. Socybery [online forum comment]. Retrieved from <http://socybery.com/relationships/relati on ship-tolerance/>.
- Emadi, A. (2014/1393). *Criteria and Behavioral Index's of Relations between Couples from Quran and Hadith's view and Design Scale of it*. [MSc. Thesis].

- Qum: The University of Quran and Hadith . (In Persian)
- Esfahani, A., Hajian, T., Karimi, M., & Rezvani, S. M. (2012/1391). A Study of Tolerance in Organization Leadership Based on Nahjolbalaghe's Viewpoint. *Scientific Journal of Islamic Management*, 2(20), 113-130. (In Persian)
- Faqihi, A. (2013/1392). Educational view on the emotional relationships of couples in religious teachings. *Biquarterly Journal of Studies in Islam & Psychology*, 17(8), 75-101. (In Persian)
- Fathi – Ashtiani, A. (2009/1388). *Psychological tests: Personality and Mental Health*. Tehran: Besat Publishing. (In Persian)
- Hagh-shenas, H. (2011/1390). *Five-factor design of personality traits (NEO-PI-R and NEO-FFI Interpretative Guide and Norms*. Shiraz: Shiraz University of Medical Sciences Publications. (In Persian)
- Hinkin, T. R., Tracey, J. B., & Enz C. A. (1997). Scale Construction: Developing Reliable and Valid Measurement Instruments. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 21(1), 100-120. [DOI:10.1177/109634809702100108]
- Ibn Babu'ye, M. (1993/1413). *Man la Yahzuruhu Al-faqih*, 3, 4. Qum: Islamic Press Related to Teachers Society of Seminary. 2nd Ed. (In Persian)
- Ibn Shobe-Harrani, H. (1984/1404). *Tuhaf Al-Uqul*. Qum: Teachers Society. (In Persian)
- Jahangiri, J., & Afrasiabi, H. (2011/1390). Study of Shiraz Families about Toleration, Factors and Consequences. *Journal of Applied Sociology*, 3(22), 153-175. (In Persian)
- Jazy, S. F. (2012). Investigating the effect of training tolerance with Islamic approach on increasing intimacy among married martyr's women in Isfahan. *Journal of Basic and Applied Scientific*, 3(8), 627-631. Retrieved from <http://www.textroad.com/pdf/JBASR/J>.
- Khojasteh Mehr, R., Datli Bagi, M., & Abbaspour, Z. (2018/1397). Examining a tolerance model with Islamic approach in the context of marital life. *Journal of Family Psychology*, 1(5), 57-70. Retrieved from <http://ijfp.ir/article-1-402-fa.html>. (In Persian)
- Khojasteh Mehr, R., Koraei, A., & Rajabi, Gh. (2010/1388). A study of a proposed model for some precedents and outcomes of forgiveness in marriage. *Quarterly Journal of Psychological Studies*, 1(6), 135-162. [DOI:10.22051/psy.2010.1566]. (In Persian)
- Khojasteh Mehr, R., Roshan Ravan, N., & Abbaspour, Z. (2016/1395). [Evaluation of psychometric properties of the Self Dyadic Perspective-Taking (SDPT) and Other Dyadic Perspective-Taking (ODPT) scales. *Journal of Family Psychology*, 1(3), 81-92. (In Persian)
- Khojasteh Mehr, R., Rezaei, F., & Soudani, M. (2015/1394). Developing and validation of a scale for assessing of religious marital style. *Biquarterly Journal of Studies in Islam & Psychology*, 17(9), 7-25. (In Persian)
- Kolini, M. Y. (1987/1407). *Al-Kafi (Teb Al-Islamic)*, 1, 15. Tehran: Dar Al-Kotob Al-Islamiyah. (In Persian)
- Korol, L. D. (2017). Is the Association Between Multicultural Personality and Ethnic Tolerance Explained by Cross-Group Friendship?. *The Journal of General Psychology*, 144(4), 164-182. [DOI:10.1080/00221309.2017.1374118]
- Lawshe, CH. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28, 563-575. [DOI: 10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x]
- Leedy, P., & Ormrod, F. (2001). *Practical Research: Planning and Design*. New Jersey: Pearson Education.
- Li, P. F., & Wickrama, K. A. S., (2014). Stressful Life Events, Marital Satisfaction, and Marital Management Skills of Taiwanese Couples. *Family Relations*, 63, 193-205. [DOI:10.1111/fare.12066]
- Lundberg, E. (Ed.). (2017). *Mechanisms of Tolerance: an anthology*. Stockholm: The Living History Forum.
- Majlesi, M. M. (1983/1403). *Bahar Al-Anvar (Teb Beirut)*. Beirut: Dar Ehya Al-Terath Al-Arabic. (In Persian)
- Malekzadeh, A., Ezazi Bojnourdi, E., Shahandeh, A., Vatankeh, H., & Bahadori Jahromi, S. (2017/1398). The Effectiveness of Forgiveness Skill Training on Marital Conflict and Aggression in Parents of Deaf Children. *Empowering Exceptional Children*, 2(8), 61-69.
- Markson, G. (2006). *How to Practice Tolerance in Your Marriage [Web log message]*. Retrieved from <http://www.families.com/blog/how-to-practice-tolerance-in-your-marriage>.
- Naeimi, E., & Shariati, S. (2014/1393). [Providing educational pattern for couple's conflicts extracted from gender attributes. *Culture Counseling*, 18(5), 1-23. [DOI: 10.22054/qccpc.2014.579] (In Persian)
- Nafisi, S. (2018/1397). Tolerance in Islam. *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, 74(3), 1-7. [DOI: 10.4102/hts.v74i3.5145] (In Persian)

- O'Neill, D. (2016). *Non-Clinical Couples' Experiences of Acceptance Through Tolerance in Marriage: A Phenomenological Study*. [PhD. Dissertation]. California: International University of Irvine.
- Rahimi, M. (2016/1395). *The effectiveness of Tolerance in Couples' Relationships on Attitudes toward Divorce Case: Tabriz, 2 and 6 District*. [MSc. Thesis]. Tehran: Al-Zahra University . (In Persian)
- Shahid, H., & Shahid, W. (2016). A Study on, Tolerance Role in Marital Satisfaction. *International Journal for Social Studies*, 2, 13-26. Retrieved from <http://internationaljournalofresearch.com/> (In Persian)
- Sodani, M., Momeni Javid, M., Mehrabizadeh Honarmand, M., & Khojastehmeher, R. (2016/1395). The Effectiveness of Couple Coping Enhancement Training on Dyadic Coping, Conflict Resolution Style, Ineffective Dialogue and Intimate Safety in Couples. *Quarterly Journal of Woman & Society*, 7(25), 45-66. (In Persian)
- Soltan zadeh, F., Farah bakhsh, K., & Jafarie, M. (2012/1391). The effectiveness of Tolerance Training with Islamic approach on Increasing Communication Intimacy of Married Women and the Martyrs of the City of Isfahan. Paper Presented at The 3rd National Conference on Consuling, Islamic Azad University, Khomeini Shahr, Iran. 9 March 2012. (In Persian)
- Tabrasi, H. (1992/1410). *Makarim Al-Akhlaq*. Qum: Alsharif Al-Razi. (In Persian)
- Tallman, I., Hsiao, Y. (2004). Resources, Cooperation, and problem-solving in early marriage. *Soci Psycho Quar*, 67(2), 172-188. [DOI: 10.1177/019027250406700204]
- Tamimi Amadi, A. M. (1990/1410). *Ghorrar Al-Hakam va Dar Al-Kalam*, 1. Qom: Dar Al-Ketab Al-Islamic. (In Persian)
- Tanner, C. O. (2014). Difference, tolerance and cooperation. *National Council on Family Relations*, 24(1), 7-11. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/348218>
- Teven, J., McCroskey, C., & Richmond, P. (1998). Measurement of Tolerance for Disagreement. *Communication Research Reports*, 15(2), 209-217. [DOI:10.1080/08824099809362115]
- Tohid- Nezhad, A. (2013/1392). Tolerance and it's role in the control and growth of the family. *Hadith-e Hawzah*, 6(3), 88-109. (In Persian)
- Witenberg, R. T. (2019). *The Psychology of Tolerance Conception and Development*. Singapore: Springer. [DOI:10.1007/978-981-13-3789-5]
- Yaqubbi, M., Ahmadi, M., & Nouri Nosrati, R. (2019/1398). Developing and validation of the initial test of empathy based on Islamic resources. *Ravanshenasi va Din*, 1(12), 5-22. (In Persian)

